

In memoriam

Andrej Vovko (1947–2015)

Z Andrejem Vovkom sva prve strokovne članke oba objavila v *Kroniki* in oba sva ji ostala zvesta tudi pozneje. Bila sva študentska kolega, študij sva začela in končala v približno v istem času, pri čemer se Andreju že v času študija kar nisem mogel načuditi, kako zlahka si je zapomnil dejstva in podatke, ki so meni uhajali iz spomina. Andrej je sicer študiral tudi umetnostno zgodovino, toda po svoji temeljni usmeritvi je bil zgodovinar, zavzeto predan poklicu in stroki, kar nazorno razkriva njegova obsežna bibliografija. Ob sistematičnem raziskovanju izbranih zgodovinskih tem, s katerimi se je ukvarjal, je bil namreč strasten bralec, ki je nemajhen del energije namenjal poročanju o domačih in tujih zgodovinskega delih in dosežkih v strokovnih revijah, *Naših razgledih* in dnevnem časopisju in tako opravljal pomembno delo promoviranja zgodovinskega dela, ki so ga mnogi kolegi podcenjevali. Hkrati je s pretanjenim poslušom pisal za mlade, in prispevke, s katerimi je domiselno spodbujal njihovo zanimanje za zgodovino, po petnajstih letih sodelovanja v Veseli šoli *Pionirskega lista* leta 1996 v knjižni obliki zaokrožil v nadvse uspešno *Nasmejana zgodovina v 189 slikah*.¹

Če je bila Vovkova prva, leta 1973 v tedanjih *Prispevkih za zgodovino delavskega gibanja* objavljena znanstvena razprava o reviji *La Yougoslavie*, ki sta jo v letih 1917/1918 v Ženevi izdajala dalmatinski Srb Nikola Smodlaka in Slovenec Dragotin Guštinčič, še rezultat njegovega, s Prešernovo nagrado za študente nagrajenega diplomskega dela, so bile njegove poznejše znanstvene objave tesno povezane z raziskovalnimi delom, ki ga je opravljal v ustanovah, kjer je bil zaposlen. V letih 1972–1976, ko je bil asistent-pripravnik na Inštitutu za narodnostna vprašanja, se je tako posvetil raziskovanju razmer med Slovenci v Julijski krajini med obema svetovnjima vojnoma in slovenskih emigrantov iz Julijske krajine v Kraljevini Jugoslaviji, in s temo o Slovenskih beguncih iz Italije med prvo in drugo svetovno vojno leta 1978 na Filozofski fakulteti v Ljubljani magistriral. Magistrsko delo je v letih 1978/1979 v dveh razpravah v nekoliko skrajšani obliki objavil v *Zgodovinskem časopisu*, v *Kroniki* pa leta 1976 zanimivo prikazal tudi

poročanje ameriškega dopisnika Stojana Pribičevića o tržaškem vprašanju leta 1945, in dve leti pozneje v *Borcu* in *Zgodovinskem časopisu* opozoril na akcije organizacije TIGR v Avstriji in Italiji spomladi leta 1940 ter življenje in delo Alberta Rejca, s katerim se je večkrat srečal v času svoje raziskave o Zvezi jugoslovanskih emigrantov iz Julijske krajine.

Po zaposlitvi v Slovenskem šolskem muzeju leta 1976, kjer je bil sprva kustos in od leta 1985 višji kustos, se je usmeril k zgodovini šolstva in v referatih, člankih in razpravah obravnaval najrazličnejša vprašanja šolske zgodovine ter delovanja in postopnega širjenja podružnic in šolske mreže Družbe sv. Cirila in Metoda. Ob pregledno zasnovanih prispevkih v razstavnih katalogih razstav, ki jih je sooblikoval skupaj s sodelavci v muzeju, in knjižni objavi orisa šolstva na Slovenskem skozi stoletja, ki ga je napisal in leta 1987 izdal skupaj z Jožetom Ciperletom, je v *Kroniki* in drugih strokovnih publikacijah predsta-

¹ Andrej Vovko: *Nasmejana zgodovina. Potovanje skozi čas v 189 nasmebih*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1996.

vljal in popisoval zgodovino šol v Ljubljani ter v raznih krajih in delih slovenskega ozemlja, za odmeven avstrijsko-slovenski posvet o zgodovini Nemcev na ozemlju sodobne Slovenije v Ljubljani pa leta 1984 pripravil izčrpen referat o manjšinskem šolstvu v Sloveniji v obdobju prve Jugoslavije. Od leta 1977 je raziskoval delovanje Družbe sv. Cirila in Metoda in pisal o njenih podružnicah v slovenskih krajih in pokrajinah ter njenem članstvu v Gradcu, Leobnu, na Dunaju in med ameriškimi izseljenci, rezultate svojih raziskav pa nato strnil v doktorski disertaciji, ki jo je leta 1992 obranil na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani in dve leti pozneje pod naslovom *Mal položi dar... Portret slovenske narodnoobrambne šolske organizacije Družbe sv. Cirila in Metoda* v knjižni obliki izdal pri Slovenski matici. Leta 2004 je v zbirki *Življenje in dela*, Biografske in bibliografske študije ZRC SAZU pod naslovom *Odborniki in članstvo podružnic Družbe sv. Cirila in Metoda* objavil še obširno gradivo o 6500 odbornikih 336 podružnic družbe, ki ga leta 1994 ni vključil v tiskano objavo doktorata.

Leta 1987 je iz Slovenskega šolskega muzeja prvič odšel na ZRC SAZU, kjer je postal upravnik Inštituta za slovensko izseljenstvo in ob ustanovitvi leta 1990 glavni urednik prvih števil znanstvene revije *Dve domovini/Two Homelands*. V tem času je svoje raziskovalno zanimanje razširil na področje slovenskega izseljenstva, napisal več člankov o izseljevanju s slovenskega ozemlja in med drugim z referatom o Ameriškem mitu in Družbi sv. Rafaela, ki je bil objavljen v glasilu ameriškega združenja za slovenske študije *Slovene Studies*, leta 1991 nastopil na Konvenciji Ameriškega združenja za pospeševanje slovanskih študij v Miamiju na Floridi. S temo o slovenskem izseljenstvu se je ukvarjal tudi potem, ko se je leta 1993 vrnil v Slovenski šolski muzej in postal njegov ravnatelj. Leta 1997 je tako skupaj z Darkom Frišem in Bogdanom Kolarjem objavil pregledno zgodovino prve in najmočnejše organizacije slovenskih izseljencev v ZDA in Kanadi Kranjske slovenske katoliške jednote, in v letih, ki so sledila, članke o misijonarju Frideriku Baragi. V letih 1993–1997 je bil kot ravnatelj odgovorni urednik revije šolskega muzeja *Šolske kronike*, v njenem uredništvu pa je aktivno sodeloval tudi pozneje. V isti sapi se je še naprej posvečal zgodovini šolstva. Na simpozijih o Vlogi Cerkev v slovenskem kulturnem razvoju 19. stoletja ter o Cerkvah, kulturi in politiki, ki ju je Slovenska matica organizirala v letih 1988 in 1992, je predstavil referata o Cerkvi in slovenskem šolstvu v 19. stoletju in o Slovenskem katoliškem šolstvu 1918–1941, v referatu na zborovanju slovenskih zgodovinarjev v Mariboru je leta 1998 razpravljal o »šoli in slovenski samobitnosti«, za obsežen zbornik v uredništvu pisatelja Draga Jančarja, ki je izšel istega leta pod naslovom *Temna stran meseca*, pa je napisal razpravo Učilnice na temni strani meseca. Aktivno je sodeloval tudi v

zgodovinsko-kulturni komisiji slovenskih in italijanskih zgodovinarjev in pri knjižni objavi njenega poročila Slovensko-italijanski odnosi 1880–1956, ki je leta 2001 izšlo pri Novi reviji.

Leta 1998 je znova odšel na ZRC SAZU, kjer je bil sprva zaposlen kot znanstveni svetnik na Inštitutu v Sekciji za biografiko, bibliografijo in dokumentacijo v Inštitutu za slovensko literaturo in literarne vede, leta 2000, ko se je sekcija preoblikovala v samostojen Inštitut za biografiko in bibliografije (pet let pozneje preimenovan v Inštitut za kulturno zgodovino), pa je postal njegov predstojnik. Bil je pobudnik in urednik prvega zvezka inštitutske zbirke *Življenje in dela* z naslovom *Poskusna gesla za novi Slovenski biografski leksikon*, s prispevkom o Rudiju Dujcu, večletnem direktorju Luke Koper, pa je sodeloval tudi v četrtem zvezku zbirke *Tvorci slovenske pomorske identitete*. Že leta 1999 je bil habilitiran za docenta za novejšo in sodobno zgodovino na mariborski univerzi, kjer je na Oddelku za sociologijo Pedagoške fakultete (od leta 2004 kot izredni profesor) predaval kulturno zgodovino. Od leta 2004 do leta 2009 je predaval tudi muzeologijo in od leta 2011 do leta 2014 kulturno zgodovino na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete v Mariboru. S številnimi prispevki je sodeloval v *Enciklopediji Slovenije* in *Kroniki XIX. in XX. stoletja* Nove revije ter pripravil več sestavkov za *Slovenski etnološki leksikon*. V zadnjem desetletju pred upokojitvijo (2010) je med drugim raziskoval članstvo Družbe sv. Mohorja in Slovenske matice v času Avstro-Ogrske, pisal o zanimivih osebnostih slovenske zgodovine (Anton Martinu Slomšku, Francu Pircu, Rajku Ložarju, Andreju Praprotniku, Francu Pedičku in drugih), o zgodovini šol in šolstva ter o primorskih in beneških Slovencih, za zbornik *Vojaki iz slovenskega prostora na tujih tleh v preteklosti*, ki je izšel leta 2011 pri Založbi ZRC SAZU, pa je prispeval razpravo o padlih članih slovenske narodno podporne jednote v oboroženih silah ZDA med drugo svetovno vojno. Bil je ustanovni in častni član ter od leta 2014 predsednik društva Slovenija v svetu, ki je bilo leta 1992 ustanovljeno na pobudo v tujini rojenih potomcev slovenskih izseljencev. Sodeloval je v Komisiji Vlade Republike Slovenije za reševanje vprašanj prikritih grobišč, leta 2000 pa je kot ustanovni član Nove Slovenije kandidiral na državnozborskih volitvah.

Vovko se je leta 1991 v obširni razpravi v *Goriškem letniku*² pretresljivo razpisal o življenju, delu in tragični povojni usodi svojega starega očeta, pesnika, pisatelja in prosvetnega, kulturnega in javnega delavca Jože Lovrenčiča, ki so ga komunistične oblasti po drugi svetovni vojni zaradi ravnateljavanja na slovenski gimnaziji v Gorici v letih 1944/1945 izobčile iz javnega življenja in spomina. Povojno izobčenje

2 Andrej Vovko: Knjiga s sedmimi pečati. O življenju in delu dr. Jože Kovrenčiča. *Goriški letnik*, 18, 1991, str. 7–25.

starega očeta je trajno zaznamovalo življenjski tok Andrejeve družine, saj je – kot večina Lovrenčičevih otrok – odšla po vojni v tujino tudi njegova hčerka Vida, Andrejeva mati, in se je iz Avstrije vrnila domov šele po Andrejevem rojstvu. 22. marca 1947 v Seebodnu v Avstriji rojeni Andrej je odraščal brez očeta, v ozračju zavračanja in sovraštva, kot je zapisal, ki je obdajalo starega očeta, a vendar v njegovi bližini in povezan z njim, saj ga je med drugim »kot petletni pobič« spremljal na zadnjem obisku v njegovem rojstnem kraju KREDU pri Kobaridu. V tej luči prav gotovo ni naključje, da je mladi Andrej, vnuk deda pesnika in babice, pranečakinje slavljenega pesnika in pisatelja italijanske romantike Alessandra Manzoniya, v mladih letih sam pisal tenkočutne, lirične pesmi. V skrajno ozkosrčnih političnih razmerah v Jugoslaviji in Sloveniji v sedemdesetih letih prete-

klega stoletja pa so mu njegovi osebni, izpovedno občuteni verzi samo zato, ker jih je objavil v verskem časniku *Družina* in nekaterih drugih cerkvenih glasilih, povzročili ne le zanj, temveč tudi za vse nas, ki smo se tedaj z njim družili in z njim prijateljevali, povsem nerazumljive in nesprejemljive težave pri iskanju zaposlitve in celo po prvi zaposlitvi po diplomu. Pesnil je tudi v zadnjih letih življenja in leta 2015, nekaj mesecev pred smrtjo v samozaložbi izdal zbirko mladostnih in novejših pesmi pod naslovom *Otočje okamenele tišine*.

Življenje Andreja Vovka je po težki bolezni mnogo prezgodaj ugasnilo 5. septembra 2015. Prijatelji in kolegi se ga bomo trajno spominjali.

Peter Vodopivec

